

10. Top Bushisms in the Category of : Build Your Vocabulary 2014. – [Electronic resource]. – Access : http://andyfinn.us/bush_league/bushisms21_build_your_vocabulary.htm
11. Trump's Best Word: 2020 the Bracket Tournament / The Daily Show. – [Electronic resource]. – Access : https://www.youtube.com/watch?v=jY0luez_2qk
12. Trump's Best Words: 2019 Edition / The Daily Show. – [Electronic resource]. – Access : <https://www.youtube.com/watch?v=UE9BXkQ-SRc>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Олена Попова – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри германської філології Сумського державного університету.

Наукові інтереси: політичний дискурс, мовна норма та зрушення в ній.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Olena Popova – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor of the Department of Germanic Philology at Sumy State University.

Scientific interests: political discourse, language norm and its shifts.

УДК 821.112.2.09:82.02Реал] "19"

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-252-259

**КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «МАГІЧНИЙ РЕАЛІЗМ»
В НІМЕЦЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Світлана ПРИТОЛЮК (Тернопіль, Україна)

Orcid: 0000-0002-9245-4477

ResearcherID: I-7285-2018

e-mail: prytoliuk@tnpu.edu.ua

ПРИТОЛЮК Світлана. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «МАГІЧНИЙ РЕАЛІЗМ» В НІМЕЦЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ. *Стаття присвячена дослідженню магічного реалізму в німецькому літературознавстві, розглядаються витoki терміну та його концептуальні засади. Автор статті констатує розбіжності та протиріччя щодо тлумачення терміну, розмитість поняття та його гетерогенність. У статті наголошується, що зародження і становлення магічно-реалістичного методу в німецькій літературі має свої особливості та унікальність і відрізняється від відомих світові зразків латиноамериканської або ж англомовної літератури. Зазначається, що німецький магічний реалізм є історично детермінованим і у багатьох своїх зразках відображає травматичний повоєнний досвід із вираженою інспективністю та гуманістичною спрямованістю.*

Ключові слова: магічний реалізм, література Німеччини, постекспресіонізм, Нова об'єктивність, Франц Ро, Массімо Бонтемплі.

PRYTOLIUK Svitlana. CONCEPTUALIZATION OF THE NOTION "MAGICAL REALISM" IN GERMAN LITERATURE. *The article is devoted to the study of magical realism in German literary criticism, the origins of the term and its conceptual principles are considered. The author of the article relies on the research of German scientists, in particular M. Scheffel, D. Kirchner, H. Roland, T.W. Leine, M. Niehaus, J. Schuster and notes the differences and contradictions in the interpretation of the term, the vagueness of the concept and its heterogeneity. It is emphasized that the period of formation of the magic-realistic method of writing in Germany in the historical perspective generally covers the period from 1920 to 1960 and includes the beginning of the era of National Socialism and the Second World War. In German literature, the term was not immediately established, its assertion and dissemination were hampered by several factors: first, its contradiction, because it combines semantically opposite concepts – "realism", which directly correlates with reality, the true image of reality, and "magical", based on the supernatural, fantastic, reaching beyond reality; second, the moment of its origin falls on a rather complex and contradictory period of German history, which is reluctantly mentioned or silenced; third, magical realism has sometimes been mistakenly identified with the notion of "Neue Sachlichkeit". Analysis of all factors shows that the origin and formation of the magic-realistic method in German literature has its own characteristics and uniqueness and differs from the world-famous examples of Latin American or English literature. As a result, the author notes that German magical realism is historically determined and in many of its examples reflects the traumatic postwar experience with a pronounced introspectivity and humanistic orientation. As an aesthetic concept, magical realism expands the boundaries of realism: by depicting the objective world in its real dimensions, it focuses its gaze on the unreality hidden behind real objects.*

Keywords: magical realism, German literature, Postexpressionismus, Neue Sachlichkeit, Franz Roh, Massimo Bontempelli.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Період формування магічно-реалістичного методу письма в німецькій літературі в історичній перспективі загалом охоплює період від 1920-х до 1960-х років і включає початок доби націонал-соціалізму та Другу світову війну. Для Німеччини ці події мали розмір масштабної катастрофи, всепоглинаючого катаклізму, а тому й умови зародження і становлення магічного реалізму мали свої особливості та унікальність. В літературі термін «магічний реалізм» закріпився не одразу, його утвердженню й поширенню на заваді стали декілька причин: по-перше, його суперечливість, адже термін сам по собі поєднує семантично протилежні поняття: «реалізм», що безпосередньо корелює із реальністю, правдивим зображенням дійсності, та «магічний», в основі якого надприродне, фантастичне, таке, що сягає за межі реальності; по-друге, момент його виникнення і наступні десятиріччя припадають на доволі складний і суперечливий період німецької історії, про яку згадують неохоче або замовчують; по-третє, магічний реалізм іноді хибно ідентифікували із поняттям «нова об'єктивність», як наслідок, останнє витіснило магічний реалізм. Дефініція поняття набула чіткіших контурів впродовж останніх десятиліть, що передусім пов'язано з популярністю магічного реалізму в латиноамериканській літературі, однак, досі тривають дискусії щодо його визначальних параметрів, не вичерпуються спроби окреслити диференційні парадигматичні ознаки жанрових форм магічного реалізму, зокрема в німецькомовному літературному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання певної проблеми та виокремлення її невирішених частин. Детальний аналіз актуальних публікацій виразно засвідчує певний дефіцит студій, присвячених німецькому магічному реалізму. Літературознавці визнають існування так званої «німецької проблеми» в міжнародних дослідженнях, що «замовчують» або ж «ігнорують» німецький підхід (Roland, 2016: 54). З наміром заповнити цю прогалину вважаємо за доцільне зосередитися на висвітленні магічного реалізму саме в німецькому літературознавстві і спираємося на праці М.Шеффеля, Д.Кірхнер, Г.Роланда, Т.В.Лайне, М. Ніхауза, Б. Шефера, Й.Шустера.

Метою нашої статті є дослідження витоків терміну «магічний реалізм» в німецькій літературі та його концептуальне наповнення з огляду на новітні дослідження німецького літературознавства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Появу поняття «магічний реалізм» пов'язують із періодом німецького раннього романтизму, а саме із Новалисом, котрий у своїй філософській праці «Allgemeine Brouillon» («Загальна чернетка») говорить про «магічного реаліста», котрий шукає «чудо-об'єкт – чудо-образ», на відміну від «магічного ідеаліста», який в пошуку за «чудо-дією – чудо-суб'єктом», проте надалі прослуговується частіше поняттям «магічний ідеалізм» (Scheffel, 1990: 117).

Поширення й утвердження терміну «магічний реалізм» в літературі відбулося значно пізніше завдяки працям німецького мистецтвознавця Франца Ро та італійського письменника і журналіста Массімо Бонтемпеллі, які майже одночасно застосували, як зазначає М.Шеффель, «витягнутий із глибини вираз», котрий, однак, для кожного із них на початку мав різне значення (Scheffel 1990: 16). Франц Ро вперше вживає поняття «магічний реалізм» у праці, присвяченій картинах мюнхенського художника Карла Хайдера. Він згадує про постекспресіоністичний рух, який виокремився в країнах Європи, і, хоча й містить певні метафізичні риси експресіонізму, все ж є чимось абсолютно новим. У 1925 році вийшла друком історико-мистецтвознавча праця Франца Ро «Постекспресіонізм – магічний реалізм. Проблеми нового образотворчого мистецтва» („Nachexpressionismus – Magischer Realismus. Probleme der neuen europäischen Malerei“). Спираючись на мистецький корпус творів початку 20-х років, Франц Ро зробив спробу відокремити мистецтво нового типу від експресіоністичного, постекспресіоністичного та « нової об'єктивності», не наполягаючи на обов'язковості використання саме цього терміну: «Ми не надаємо особливого значення назві «магічний реалізм». Але оскільки дитина повинна була отримати справжнє ім'я, а постекспресіонізм позначає лише походження та часове відношення, ми додали, після того

як книжка вже вийшла, ось це інше. Він здався нам принаймні влучнішим, аніж «ідеальний реалізм» або ж «веризм», чи «неокласицизм», котрі лише частково презентують цей рух. Під «сюрреалізмом» розуміється, поки що, також дещо інше. Слово «магічний», на відміну від «містичного», робить натяк на те, що таємниця не входить в зображуваний світ, а захована за ним» (Цит. за: Kirchner, 1993: 18).

До певної дезорієнтації у тлумаченні терміну призвели розбіжності щодо визначення мистецького методу ще з самого початку формування напряму в образотворчому мистецтві. У 1925 році в Мангаймі за ініціативи Густава Гартлауба відбулася виставка робіт художників під назвою «Neue Sachlichkeit» («нова об'єктивність»). Цікавою обставиною цієї події стало те, що на виставці були представлені картини, які Ф. Ро відніс до магічного реалізму.

Поняття «магічний реалізм» майже в тих же часових рамках використовує італійський публіцист і письменник Массімо Бонтемпеллі, котрий, як підкреслює М.Шеффель, «незалежно від німецького історика-мистецтвознавця Франца Ро і за зовсім інших передумов» дійшов до нього (Scheffel 1990: 13). «Те, що Бонтемпеллі знав про роботи Ро, є малоймовірним. У його працях, в будь-якому випадку, немає жодного доказу цього» (Scheffel 1990: 119). Восени 1926 року Бонтемпеллі разом із італійським письменником, журналістом та кінорежисером Курціо Малапарте заснував в Римі часопис «900» (повна назва «900», Cahiers d'Italie et d'Europe), який виходив французькою мовою раз у квартал і мав по чотири видання у 1926 і в 1927 роках. До редколегії часопису входили Джеймс Джойс, Георг Кайзер, П'єр Мак Орлан. Засновники поставили перед собою мету популяризувати літературу, яка б відображала духовно-історичну ситуацію в Європі 20-років. Під керівництвом Бонтемпеллі створюється естетична програма, яка врешті здобуває назву «магічний реалізм». Головним завданням літератури нового часу стало створення нової «духовної геометрії» (Scheffel 1990: 13).

Бонтемпеллі розглядав світ як взаємодію двох сфер реальності: «réalité extérieure» («зовнішньої реальності») і «réalité individuelle» («індивідуальної реальності»), які творять дійсність, або ж «monde habitable» («світ живого») (Цит. За: Scheffel, 1990: 13). Завдання літератури полягає у створенні «nouvelle atmosphère» («нової атмосфери») і збагаченні «monde réel» (об'єктивного світу) завдяки «monde imaginaire» («світу уяви») (Цит. За: Scheffel, 1990: 14). За допомогою уяви, якій відводиться центральна роль у творчості, необхідно створювати нові міфи та легенди. Розмірковуючи про нову форму реалізму в мистецтві, Бонтемпеллі використовує поняття «réalisme magique». Означення «магічний», в такому випадку, розглядалося з двох ракурсів: по-перше, як щось «загадкове», таке, що «не можливо пояснити, що приховане за речами», однак, що може стати зримим завдяки «особливо точному зображенню», а по-друге, як «здатність митця встановлювати зв'язки між віддаленими речами» і «створювати сенс» (Цит. За: Scheffel, 1990: 16).

Незважаючи на закладену вже в самій назві суперечливість терміну і дискусії щодо його використання, магічний реалізм виявився доволі «живучим», про що свідчить його поширення в інших національних літературах. Особливе місце магічний реалізм посів в латиноамериканській літературі після публікації есе Ф. Ро про постекспресіонізм, переклад якого іспанською здійснив Ортега і Гассет «Revista de Occidente». З 30-х років поняття інтегрувалося в латиноамериканську літературу як *realismo magico* або ж *real maravilloso* і не лише набуло певної автономності, але й стало фактором колективної ідентичності. Завдяки творам Алехо Карпенсьєра і Габрієля Гарсія Маркеса магічний реалізм почали ідентифікувати із певним геокультурним простором (Roland, 2016: 53).

Сучасні дослідники вирізняють три «фази» в становленні і розвитку магічного реалізму (Stefanović, 2019: 22). Перша фаза починається в Німеччині в добу Ваймарської республіки і ґрунтується на теоретичних працях німецького критика-мистецтвознавця Франца Ро, з іменем якого більшість пов'язує саме виникнення терміну. Друга фаза набирає обертів в сорокових роках ХХ століття і охоплює період експансії іспано-американської літератури (Алехо Карпенсьєр, Мігель Анхель Астуріас, Аугусто Роа Бастос, Хосе Марія Артедас, Габрієль Гарсія Маркес, Ізабель Альєнде, Карлос Фуентес und Хуан Рульфо). Третя фаза починається від сорокових років, включає п'ятдесяті, «коли магічний реалізм здобуває визнання як інтернаціональний стиль оповіді». Представниками третьої фази магічного реалізму вважаються Гюнтер Грасс в Німеччині, Тоні Моррісон в Північній Америці, Бен

Окрі в Нігерії, Салман Рушді в Індії, Анджела Картер в Англії, Євгеній Замятін в Росії, Харукі Муракамі в Японії, Майкл Ондатже в Канаді, Максін Хонг Кінгстон в Китаї, Італо Кальвіно в Італії та ін. (Stefanović, 2019: 22.)

Грунтовні й всеохоплюючі праці з цієї проблематики з'являються лише з кінця шістдесятих років. Прикметним також є і той факт, що зацікавлення магічним реалізмом посилюється щоразу «після кризових періодів і/або в періоди суб'єктивно-інтроспективних тенденцій» (Kirchner, 1993: 29). На думку Д. Кірхнер, «деякі із найкращих і найбільш змістовних праць з магічного реалізму були написані закордонними істориками літератури, котрим не можна було дорікнути в об'єктивній оцінці ні через почуття вини, ні через особисту відразу до епохи» (Kirchner, 1993: 29). Усі науковці констатують розбіжності та протиріччя щодо тлумачення терміну, а магічний реалізм описується як літературний метод, котрий «або психологізує (антираціональний) міф, або ж допомагає виразити – як і сюрреалізм – темні та ірраціональні процеси людської (під)свідомості» (Leine, 2018: 31).

Щодо німецького магічного реалізму, то його зародження і розвиток має своє історичне підґрунтя із характерною йому атмосферою і соціокультурними чинниками, які вплинули і на формування самого феномену, і на його рецепцію. Доріс Кірхнер орієнтується на історичні маркери і розглядає стиль магічного реалізму як відгук на події двадцятих років (Kirchner, 1993: 8). Вона підкреслює, що плідний ґрунт для зародження магічного реалізму створили саме 20-ті роки ХХ ст.: «Наслідки Першої світової війни, а також розчарування в недосконалій Ваймарській демократії призвели до регресії та реакції лівих інтелектуалів», а магічний реалізм – це «відповідь на прагнення окремих митців пробитися до справжньої дійсності і дістатися через естетичний антиконцепт до непорушних цінностей в атмосфері гіпертрофованої віри у поступ та матеріалізм у буржуа й одночасною втратою ілюзій у митців та інтелігенції» (Kirchner, 1993: 19).

Не заперечним є також факт близькості магічного реалізму і «нової об'єктивності» — напряму, що зародився у 20-ті і був спрямований «проти усього суб'єктивного, емоційного, п'яного, утопічного, і в певній формі екзальтованого», із «радикальним прагненням реальності» (Scheffel 1990: 74). Його представники поширювали тенденцію до «об'єктивного зображення» в мистецтві, котра в німецькій мові передається поняттям «sachlich», звідси назва напряму «Neue Sachlichkeit» — «нова об'єктивність». Особливістю такого мистецького підходу вважається фіксація уваги на речі («Sache»), а не на її рефлексії. Міхаель Ніхаус визначає загальні ознаки методу такими поняттями, як «антиекспресіонізм, оновлення натуралістичних позицій, тверезий спосіб письма, стиль репортажу, повернення до суспільної дійсності, висока оцінка документаризму та антипсихологізм» (Niehaus, 2016: 67).

Парадоксальним чином саме акцент на повсякденних об'єктах, окремих конкретних деталях дозволив розгледіти в них прихований зміст, магічний магнетизм буденних речей. Як зазначає Шеффель, «само об'єктивоване виокремлення речі, позбавлене усіх атмосферних елементів, впускає через чорний хід ірраціональний момент в мистецтво», завдяки цьому прийому предмет здається «чужим і загадковим» (Scheffel, 1990: 75). Саме таке зображення трактується Ро як «магія предметності», а означення «магічний» підхоплюється сучасниками і використовується в контексті нового реалізму, як синонім до загадкового, таємничого. Таку особливість «нової об'єктивності» констатує і Д. Кірхнер: «Через об'єктивацію і зовнішню концентрацію на повсякденних предметах і людях цей мистецький напрямок спробував передати дійсність надзвичайно виразно, пуристично і статично, щоб завдяки цьому пробитися до більш узагальнених, прихованих в глибині основ значення» (Kirchner, 1993: 19). Однак не зважаючи на близькість і певний зв'язок, не можна ототожнювати «нову об'єктивність» і магічний реалізм, оскільки останній є «реакцією на математично-тверезу сторону нової об'єктивності» (Kirchner, 1993: 38).

Рухові в бік магічного реалізму сприяли і дискусії, які виникли навколо «нової об'єктивності». Мистецький напрям викликав супротив в інтелектуальному колі, що утворилося навколо часопису «Колона» („Die Kolone“) та його засновника Мартіна Рашке. Він рішуче виступив проти «нової об'єктивності», котра, на його думку, «принижує письменника до репортера, а оточення пролетарів пропагує як чуттєвий стандарт сучасного письменства» (Цит. за: Kirchner, 1993: 13).

Не менш важливим аспектом у вивченні магічного реалізму є його періодизація або ж визначення місця в історико-літературному процесі, що неминуче зачіпає проблему тяглості німецької літератури та її розвиток в часи нацистської диктатури, тобто в 1933 – 1945 роки. Це питання досі залишається делікатним і болючим, а деякі твори магічного реалізму цього періоду потрапили в забуття. Німецький літературознавець Й. Шустер наполягає на прийнятті ідеї про неперервність літературного процесу з 20-х років і до кінця 40-х.: «Незважаючи на період націоналізму ніколи не зникали модерні техніки письма в літературі, яка з'являлась і була опублікована в Німеччині. [...] А модернізм після 1945 року був би не мислимим без трансформацій, які вона зазнала протягом 1930-х» (Schuster, 2016: 34).

Важливим чинником у концептуалізації поняття «магічний реалізм» стали дискусії, які велися в другій половині сорокових років в літературознавчих колах Німеччини. Катализатором суперечки стала праця одного із засновників «Групи 47» і видавця часопису «Der Ruf» Ганса Вернера Ріхтера «Literatur im Interregnum» («Література міжвладдя»), опублікована у 1947, в якій наголошувалося, що втеча літератури «у ліси самотності», «в ірреальність» стала відповіддю на соціально-економічну, політичну та духовну невизначеність двадцятих років. Він акцентує на зародженні нового типу реалізму: «Це кривавий результат нашого часу і нашого життя, це сумнівність нашої духовної екзистенції і непевність нашого душевного сум'яття, що підносить його із чистого сприйняття об'єктивного в магічне. І цей реалізм дуже віддалений від реалізму попереднього» (Цит. за: Kirchner, 1993: 20). Ріхтер підкреслює, що світовідчуття покоління 20- х років близьке до апокаліптичних настроїв покоління після Другої світової війни. Це пояснює розквіт магічного реалізму в перші повоєнні роки. Завдання ж літератури нового періоду полягає в «безпосередньому реалістичному вираженні, щоб зробити видимим ірреальне, приховане за дійсністю, ірраціональне — за реальністю, а за великими суспільними перетвореннями — перетворення людини. Охопити і зобразити життя нашої доби [...] як цілісне — це, напевно, те, що можна назвати реалізмом або магічним реалізмом, чи об'єктивізмом, і є нічим іншим, як виходом із вакууму нашого часу до нової дійсності» (Цит. за: Kirchner, 1993: 20). Ріхтер акцентує на неперервності літературного процесу в Німеччині та утверджує думку про те, що не можна говорити про «*tabula rasa*» в німецькій літературі після 1945 року. Він відмежовує літературу «*нової генерації*» повоєнного часу від літератури внутрішньої і зовнішньої еміграції.

Знаковими в дискусіях 50-х років стали праці Леонарда Форстера. Він визначає «магію» як «знання про таємні сили», в основі яких уявлення, що усі природні явища і людина перебувають у таємничих стосунках, а магічний реалізм, як метод письма, вважає психологічно вмотивованою спробою розкрити сутність людини «з усіма її глибинами» (Forster, 1950: 87). «Відходячи від раціоналізму ми думаємо знову про ірраціональне – дорациональне – науку. Так зрештою і робили романтики. [...] Їхніми слідами в наші дні пішли сюрреалісти» (там же). Форстер визначає три шляхи відображення дійсності: «по перше, адаптація і тлумачення старої міфології [...]; по друге, створення уявного світу; по третє, осягнення і тлумачення зовнішнього світу у світлі підсвідомого. Це власне і є те, що я розумію під «магічним реалізмом»» (Forster, 1950: 87). Розглядаючи магічний реалізм з позицій психології та філософії, Форстер посилається на вчення Г. Юнга, згідно з яким певний архетипний досвід належить до колективного підсвідомого людства відповідного культурного кола. Він робить висновок, що «раціонально свідомо людина» спирається на глибоко заховані рівні свідомості. Магічний реалізм створює певний новий семантичний простір, де перетинається дійсність і міф: «Все є скрізь: міф живе в нас, як і прадавні сили природи, про які ми так давно забули, що створили атомну бомбу. Це і є сенс магічного реалізму, який він покладає на нас, — зробити висновки» (Forster, 1950: 99).

Певним підсумком усіх попередніх дискусій навколо магічного реалізму стала праця М. Шеффеля «Magischer Realismus. Die Geschichte eines Begriffes und ein Versuch seiner Bestimmung» (Scheffel 1990), в якій він констатує схожість літератури 20- х років та першого десятиліття після Другої світової війни: «Тут і там можна спостерігати дуже схоже описаний сучасниками феномен. Люди прокидаються від «сп'яніння» і «засліплення», шукають «тверезо» і «об'єктивно», щоб упевнитися, «що є», і відкривають щось «магічне» в реальності» (Scheffel 1990: 109), а тому, цілком логічним видається той факт, що

представники обох повоєнних поколінь підхопили це поняття, навіть якщо вони пішли кожен своїм шляхом. Стильовий напрям, що виник у 20-ті роки, намагався поєднати «об'єктивність» і «чудо», «магію» та «реалізм», вилився в «особливу форму оповідного світу», а його вплив можна спостерігати аж до 50-х років. Автори, які стали представниками цього напрямку, народилися на зламі століття і створили певне інтелектуальне коло навколо часописів «Колона» («Die Kolone»), «Білий ворон» («Der weiße Rabe») і навколо видавця Віктора Отто Стомпса. Таким чином, зазначає Шеффель, починаючи з часів Веймарської республіки, і в часи націоналізму в Німеччині з'являлися твори письменників «молодої генерації», які «в жодному випадку не писали в шухляду, а багато публікувалися» (Scheffel 1990: 110).

М. Шеффель одним із перших спробував описати ідеально-типові ознаки магічного реалізму, спираючись на тексти, що з'явилися в період з 1917-го до 1954 року, серед яких романи Ернста Юнгера («Das abenteuerliche Herz»), Германа Казака («Die Stadt hinter dem Strom»), Ернста Кройдера («Die Gesellschaft vom Dachboden», «Die Unauffindbaren»), Фрідо Лампе («Am Rande der Nacht», «Septembertgewitter»), Горста Ланге («Schwarze Weide», «Ulanenpatrouille»), Вільгельма Леманна («Der Bilderstürmer», «Die Schmetterlingspuppe»), Марти Зальфельд («Pan ging vorüber») та ін. Окрім «закритої форми оповіді», котру він називає вирішальною диференційною ознакою текстів цього «оповідного стилю», вчений вирізняє такі ознаки фіктивного світу: *гомогенність* (тобто лише одна «система реальності», що відрізняє її від фантастики, що розірвана між двома системами впорядкування світу); *початкова реалістичність* (мається на увазі пряма кореляція із сучасним повсякденним досвідом); *стабільність* («жодної невизначеності, яка б обґрунтовувалась формою зображення»); *наскрізна деформація реалістичної системи всередині* («таємниця» таким чином інтегрована в світ оповіді, що «порядок видимого» загалом здається парадоксом і це збиває з пантелику; інтеграція «таємниці» досягається завдяки певним «повторюваним формальним і змістовим засобам», котрі «маркують специфічний рельєф» художнього світу (Scheffel 1990: 111). Засобами, що створюють так звану рельєфність тексту, на думку Шеффеля виступають: 1) узагальнення і невизначеність рамкової інформації; 2) сувора об'єктивна загостреність, котра унеможливує будь-яке перспективне фокусування; 3) мотиви занепаду (хворобливості), атмосфера тиску і особливого стану просвітлення свідомості персонажів; 4) тяжіння до статичного, мініатюрного та ідилічного, водночас «неймовірно» ув'язнене «в тенетах сумного»; 5) утвердження великого всеохоплюючого суголосся, «високого сенсу» усього існуючого у мовленні оповідача, а з перспективи персонажів – досвід погляду, що охоплює все цілісно і таємним чином поєднує протилежності (Scheffel 1990: 111).

На думку М. Шеффеля, в магічно-реалістичних текстах «реалістичне» втрачає своє значення, а «магічний» компонент навпаки набуває ваги. У своєму визначенні магічного він виділяє такі ознаки: «Сутності, феномени та предмети можуть тут бути одночасно і самими собою й іншими, категорії простору і часу, на відміну від раціонально впорядкованої картини світу, сприймаються як проникливі («durchlässig»), природне і надприродне пов'язані нероздільно і сприймаються як «магічне ціле». Мікрокосмос та макрокосмос перебувають у безпосередньому семантичному взаємозв'язку. Символ і реальність зливаються в одне, «це є» і «це означає» вже не є окремими речами» (Scheffel 1990: 67). Таке визначення, однак, не дозволяє відрізнити цей ірраціональний пласт нарративу від символізму, експресіонізму чи сюрреалізму.

У своїй пізнішій праці Шеффель визначає магічно-реалістичний метод письма як «новий реалізм, котрий парадоксальним чином об'єднує об'єктивність («Sachlichkeit») і чудо («Wunder»), раціональність та ірраціональне» (Scheffel 2000: 526). Щодо особливостей нарративної структури, то він наводить такі ознаки, як «невизначені часова і просторова локалізація», «неповна каузальна мотивація оповіді»; «мотиви хворобливості, демонізація побутових предметів»; «утвердження в оповіді таємного сенсу, трансцендентної, але не завжди релігійно обґрунтованої впорядкованості дійсності»; на рівні дійових осіб — переживання особливого, незбагненого досвіду, що призводить до «втрати будь-якої структурованої перспективи і пов'язане частково із почуттям відособленості, частково із злиттям усього суцього в єдине ціле» (Scheffel 2000: 526). Окрім того, він відзначає у

магічному реалізмі такі особливості: з одного боку — прагнення до гармонії і сталого порядку, з іншого — до хаосу та руйнування. І якщо реалізм створює підґрунтя для фрагментизації предметного світу, то магічне дивним чином сприяє гармонізації і балансу (там само).

Новий імпульс у вивченні магічного реалізму, і німецького зокрема, дала колективна монографія «Poetologien deutschsprachiger Literatur 1930-1960», яка вийшла в 2016 році. Один із авторів праці, Губерт Роланд, констатує відсутність системного й глобального осмислення магічного реалізму як явища у світовій літературі і відзначає факт ігнорування німецького внеску в його становлення і розвиток. На сьогодні, зауважує дослідник, поняття магічного реалізму стало «всесвітнім феноменом з широким потенціалом універсалізації», що, на його думку, призвело до «розмивання терміну» і «завело в концептуальний глухий кут» (Roland 2016: 54). Роланд фіксує на глобальному рівні «всеохоплюючу гомологію Magical Realism/realism magico, з одного боку, із постколоніальною літературою, а з іншого — з естетикою модернізму аж до постмодернізму» (там же). На противагу цьому, німецьке історичне літературознавство відносить магічний реалізм в літературне поле із більш ранніми хронологічними віхами і до 1960-х років. Щоб усунути усі розбіжності і неточності у тлумаченні явища магічного реалізму та його класифікації, Роланд пропонує прийняти ряд положень. Так, наприклад, у дослідженні магічного реалізму, на його думку, виправданим є «гнучкий підхід». Вчений наполягає, що магічний реалізм — це «не поняття і не жанр, а тенденція (trend) або стиль (style)», що своєю поетикою та світовідчуттям розширює і поглиблює традиційне уявлення про реалізм, починаючи з 19-го століття (Roland 2016: 54). Ключовим моментом, на його думку, є «напруга між ‘новооб’єктивною’ речевою загостренністю» в описі «знайомого на перший погляд світу» і усвідомлення постійної присутності «таємниці», прихованої за речами (за Шеффелем). Конститутивну роль у магічному реалізмі відіграють моменти епіфанії або ж просвітлення свідомості (Roland 2016: 56). Важливою категорією магічного реалізму, на думку автора, є топос рудерального простору (за Б. Шефером). Окрім того, Роланд визнає слушною концепцію Ю. Арви, згідно з якою магічний реалізм є формою вираження травматичного досвіду (Traumatik Imagination). І оскільки феномен досліджувався незалежно від німецького магічного реалізму, є підстави стверджувати, що травматичний досвід, культурно-історичні ситуації виступають важливими чинниками формування стилю. Відповідно, зазначає Роланд, історія німецькомовного магічного реалізму пов’язана із літературою внутрішньої еміграції (там само). На завершення він наводить, опираючись на працю В. Б. Фаріс, диференційну ознаку магічного реалізму, так звану «disruption of time, space und identity» («порушення часу, простору та ідентичності») (Roland 2016: 56). Роланд виділяє також «ідентифікаційні виміри» магічного реалізму, як у випадку із латиноамериканською літературою, де realism magico поєднує специфічну йому естетику із «колективними містичними структурами», на відміну від цього, в німецькому варіанті магічний реалізм відображає «зламану ідентичність суб’єкта» (там само).

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз праць німецьких науковців дозволяє зробити висновок, що магічний реалізм, як літературний феномен і як топос, має свою специфіку в німецькій літературі: він є історично детермінованим і у багатьох своїх зразках відображає травматичний повоєнний досвід із вираженою інроспективністю та гуманістичною спрямованістю. Як естетичний концепт магічний реалізм розширює межі реалізму: зображаючи предметний світ у його реальних вимірах, він фокусує погляд на прихованих за реальними об’єктами ірреальними вимірами. З огляду на гетерогенність текстового матеріалу, цікавим постає питання жанрової диференціації і національних особливостей текстів магічного реалізму.

БІБЛІОГРАФІЯ / REFERENCES

1. Forster, Leonard. Über den „Magischen Realismus“ in der heutigen Dichtung. In: Neophilologus, 34, 1950, S. 86-99.
2. Kirchner, Doris: Doppelbödige Wirklichkeit: magischer Realismus und nicht-faschistische Literatur / Doris Kirchner. - Tübingen: Stauffenburg-Verl., 1993, 162 S.
3. Leine, Torsten W. Magischer Realismus als Verfahren der späten Moderne: Paradoxien einer Poetik der Mitte. Studien zur deutschen Literatur Series (Tom 215), Berlin/Boston, Walter de Gruyter GmbH, 2018, 308 S.
4. Niehaus, Michael. Surreale Sachlichkeit in der Literatur. In: Kyllikki Zacharias (Hg.): Surreale Sachlichkeit. Werke der 1920-er und 1930-er Jahre aus der Nationalgalerie. Berlin 2016, 67-73.

5. Roland, Hubert. Magischer Realismus und Innere Emigration. In: Poetologien deutschsprachiger Literatur 1930-1960, Moritz Baßler, Hubert Roland and Jörg Schuster, Berlin/Munich/Boston, Walter de Gruyter GmbH, 2016, S. 51-76.
6. Scheffel Michael. Magischer Realismus. Die Geschichte eines Begriffes und ein Versuch seiner Bestimmung, Tübingen 1990 (Staffenburg Colloquium. 16), 187 S.
7. Scheffel, Michael. Magischer Realismus. In: Reallexikon der deutschen Literaturwissenschaft, Bd. 2, hg. von Harald Fricke u.a., Berlin, New York 2000, S. 526.
8. Schuster, Jörg. Die vergessene Moderne Deutsche Literatur 1930-1960, Stuttgart: Kröner 2016, 202 S.
9. Stefanović, Maja. Die Begriffsgeschichte des magischen Realismus von der deutschen Malerei bis zur hispanoamerikanische Literatur. In.: FACTA UNIVERSITATIS Series: Linguistics and Literature Vol. 17, No 1, 2019, pp. 11-23.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Притолок – кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької філології та методики навчання німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
Наукові інтереси: порівняльне літературознавство, література Німеччини.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Svitlana Prytoliuk – PhD in Philology, Associate Professor of the Department of German Philology and German Language Teaching Methodology at Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.
Scientific interests: comparative literature, genology, *magical realism*, *German literature*.

УДК 811.111:81'42

DOI: 10.36550/2522-4077-2021-1-193-259-265

**МОВНІ МАРКЕРИ СТРАТЕГІЇ ПРЕЦЕДЕНТУ
В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ БУДЕННОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Людмила СУХОВЕЦЬКА (Бахмут, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3345-0764>

suhlv1974@gmail.com

СУХОВЕЦЬКА Людмила. МОВНІ МАРКЕРИ СТРАТЕГІЇ ПРЕЦЕДЕНТУ В АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ БУДЕННОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ. Стаття присвячена дослідженню лінгвальних маркерів стратегії прецеденту, спрямованої на спонування адресата в англійськомовному буденному політичному дискурсі. Реалізація цієї стратегії має особливості на лексичному та синтаксичному рівнях. Маркери лексичного рівня представлені групою іменників із семантикою зразковості, моделі поведінки, прикметниками і сполучниками із семантикою подібності, займенником “that”, дієсловами “observe, look at” та дієслівними сполученнями із семантикою повчальності. На синтаксичному рівні найактивніша роль належить складнопідрядним реченням.

Ключові слова: стратегія прецеденту, прецедент, буденний політичний дискурс, спонування, зразковість, імперативність.

SUKHOVETSKA Liudmyla. LINGUAL MARKERS OF PRECEDENT STRATEGY IN EVERYDAY ENGLISH POLITICAL DISCOURSE. The article is devoted to the study of lingual markers of the precedent strategy with imperative intention in everyday English political discourse. This kind of discourse is represented by the speech of non-professional politicians, in which common people shape their conceptions about politics, activities of the political institutions and their leaders. In order to modify the activities of politicians in the interests of society, the citizens appeal to precedent phenomena. By doing this the voters encourage the politicians either to follow positive precedence or to avoid negative one. Analysis of the empirical material has revealed that the lingual markers used for the implementation of the precedent strategy belong to the lexical and syntactic levels. The former level is represented by productive use of nouns with the semantics of model behavior “example, style, pattern, mode, way, path, repeat”, adjectives with the semantics of similarity “same, such, similar, equivalent” and conjunctions with the same semantics “like, as”. Frequently the adequate precedent historical situations are introduced into the sentence by the word-combinations “for example, for instance”. The electorate actively use in their speech verbal combinations with the semantics of instructiveness “to take / draw / teach / learn a lesson from, to learn from, to follow the plan / route”. Such verbs as “observe, look at” help to draw the addressee’s attention to the necessary precedence. The demonstrative pronoun “that” serves to establish contact between the realities of today and the existing historical precedents. The syntactic level of the implementation of precedent strategy is characterized by active use of complex sentences with attributive clause, object clauses and circumstantial clause of time. The latter syntactic construction is correlated to the category of “us –them”, where the